

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR MULOQOT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Pardayeva Ra'no Eshboyevna

Termiz davlat universitetining Pedagogika instituti, maktabgacha ta'lim yo'nalishi magistranti

"Muloqot" tushunchasining ta'rifiga ko'ra - bu qo'shma faoliyat ehtiyojlaridan kelib chiqadigan odamlar o'rtasidagi aloqalarni rivojlantirishning ko'p qirrali jarayoni, bu umumiy natijaga erishish uchun sa'y-harakatlarni muvofiqlashtirish va birlashtirishga qaratilgan odamlarning o'zaro ta'siri. (M.I. Lisina). Insoniy muloqot to'rt tomondan iborat bo'lgan o'ziga xos piramidaga o'xshaydi: biz ma'lumot almashamiz, boshqa odamlar bilan muloqot qilamiz, ular bilan tanishamiz va shu bilan birga muloqot natijasida paydo bo'ladigan o'z holatlarimizni boshdan kechiramiz.

Muloqot odamlarni birlashtirish, shuningdek, ularni rivojlantirish usuli sifatida qaralishi mumkin. Boshqa odamlar bilan muloqot qilish orqali inson umuminsoniy tajribani, tarixan shakllangan ijtimoiy normalarni, qadriyatlarni, bilim va faoliyat usullarini o'rganadi, shuningdek, shaxs sifatida shakllanadi.

Makarenko. "Bolalarga yaxshi aytilgan ishbilarmonlik kuchli so'z, - dedi u, - juda katta ahamiyatga ega va bizda tashkiliy shakllarda hali ko'p xatolar bordir, chunki biz ko'pincha yigitlar bilan qanday gaplashishni bilmaymiz. Lekin siz irodangni, madaniyatingni, shaxsiyatingni so'zingda his qiladigan darajada ayta olishi kerak. Axloqiy tarbiyada muloqotning roli ayniqsa katta. Bolalar bilan maqsadli muloqot ularni o'z-o'zini tarbiyalashga, xatti-harakatlarini yaxshilashga intilishlariga sabab bo'ladi.

1. Muloqot - bola rivojlanishining asosiy sharti, shaxsni shakllantirishning eng muhim omili, inson faoliyatining asosiy turlaridan biri, boshqa odamlar orqali o'zini bilish va baholashga qaratilgan. Bola hayotining birinchi kunlaridanoq muloqot uning aqliy rivojlanishining eng muhim omillaridan biridir. Maktabgacha yoshda bola va kattalar o'rtasidagi muloqotning to'rtta shakli ketma-ket bir-birini almashtiradi:

2. Muloqotning mazmuni, uning motivlari, muloqot qobiliyatlari va qobiliyatlari o'zgarib bormoqda. Bolaning maktabga psixologik tayyorgarligining tarkibiy qismlaridan biri - kommunikativ shakllanmoqda. Bola kattalarga tanlab munosabatda bo'ladi, ular bilan munosabatlarini asta-sekin anglay boshlaydi: ular unga qanday munosabatda bo'lishadi va undan nima kutiladi, u ularga qanday munosabatda bo'ladi va ulardan nimani kutadi. Birinchi shakl muloqotning vaziyatli-shaxsiy shakli-go'daklik davriga xos xususiyat. Bu vaqtda muloqot bola va kattalar o'rtasidagi lahzalik o'zaro ta'sirning xususiyatlariga bog'liq bo'lib, u bolaning ehtiyojlari qondiriladigan vaziyatning tor doirasi bilan chegaralanadi.

To'g'ridan-to'g'ri hissiy aloqalar muloqotning asosiy mazmunidir, chunki bolani o'ziga jalb qiladigan asosiy narsa bu kattalarning shaxsiyati va qolgan hamma narsa, shu jumladan o'yinchoqlar va boshqa qiziqarli narsalar fonda qoladi. Erta yoshda bola ob'ektlar dunyosini o'zlashtiradi. U hali ham onasi bilan iliq hissiy aloqalarga muhtoj, ammo bu endi etarli emas. U yangi tajriba va faoliyatga bo'lgan ehtiyoj bilan birgalikda kattalar bilan birgalikdagi harakatlarda amalga oshirilishi mumkin bo'lgan hamkorlikka muhtoj.

Bola va kattalar tashkilotchi va yordamchi sifatida harakat qilib, ob'ektlarni birgalikda manipulyatsiya qiladilar va ular bilan tobora murakkab harakatlarni bajaradilar. Voyaga etgan odam turli xil narsalar bilan nima qilish mumkinligini, ulardan qanday foydalanishni ko'rsatadi, bolaga o'zi kashf eta olmaydigan fazilatlarini ochib beradi. Bolaning birinchi savollari paydo bo'lishi bilan: "nima uchun?", "Nima uchun?", "Qaerda?", "Qanday qilib?" - bola va kattalar o'rtasidagi muloqotni rivojlantirishning yangi bosqichi boshlanadi.

Hayotning birinchi yilining oxirida bolaning va kattalarning birlashuvining ijtimoiy holati ichkaridan portlaydi. Unda ikkita qarama-qarshi, lekin bir-biriga bog'langan qutblar paydo bo'ladi - bola va kattalar. Erta yoshga kelib, kattalardan mustaqillik va mustaqillikka intilish paydo bo'lgan bola, u bilan ob'ektiv (chunki u kattalarning amaliy yordamiga muhtoj) va sub'ektiv (chunki u kattalarning bahosiga muhtoj bo'lganligi sababli) u bilan bog'liq bo'lib qoladi. e'tibor va munosabat). Bu qarama-qarshilik o'z yechimini bola rivojlanishining yangi ijtimoiy holatida topadi, ya'ni hamkorlik yoki bola va kattalarning birgalikdagi faoliyati. Bola va kattalar o'rtasidagi muloqot go'daklikning ikkinchi yarmidayoq o'zining bevositaligini yo'qotadi: u ob'ektlar orqali vositachilik qila boshlaydi. Hayotning ikkinchi yilida bola va kattalar o'rtasidagi mazmunli hamkorlikning mazmuni alohida bo'ladi. Ularning birgalikdagi faoliyatining mazmuni ob'ektlardan foydalanishning ijtimoiy rivojlangan usullarini o'zlashtirishdir. Rivojlanishning yangi ijtimoiy holatining o'ziga xosligi, D. B. Elkoninning fikricha, hozirda bola "... kattalar bilan emas, balki kattalar orqali, uning yordami bilan yashaydi. Katta yoshli odam buni uning o'rniga emas, balki u bilan birga qiladi. Voyaga etgan odam bola uchun nafaqat e'tibor va xayrixohlik manbai, nafaqat

Hozirgi taraqqiyot bosqichida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil qilishning istiqbollari: muammo va yechimlar. Xalqaro miqyosidagi ilmiy amaliy-anjuman. 2022 yil 28-29 aprel

ob'ektlarning "etkazib beruvchisi", balki insonning o'ziga xos ob'ektiv harakatlarining modeliga aylanadi. Garchi erta yoshda kattalar bilan muloqot qilish shakli situatsion va ishbilarmon bo'lib qolsa ham, ishbilarmonlik muloqotining tabiati sezilarli darajada o'zgaradi. Bunday hamkorlik endi bevosita yordam yoki ob'ektlarni namoyish qilish bilan cheklanib qolmaydi. Endi kattalarning sherikligi, u bilan bir vaqtning o'zida amaliy mashg'ulotlar, xuddi shu narsani bajarish kerak. Bunday hamkorlik jarayonida bola bir vaqtning o'zida kattalarning e'tiborini ham, bolaning harakatlarida ishtirokini ham, eng muhimi, ob'ektlar bilan harakat qilishning yangi, adekvat usullarini oladi. Kattalar endi nafaqat bolaning qo'liga narsalarni qo'yadi, balki ob'ekt bilan birgalikda u bilan harakat qilish tartibini ham etkazadi. Bolaning ob'ektiv faoliyatdagi yutuqlari va ularning kattalar tomonidan e'tirof etilishi u uchun uning o'ziga xosligi va o'z qadr-qimmatini himoya qilish usuliga aylanadi.

Bolalarda o'z faoliyatining mahsuli, natijaga erishish uchun o'ziga xos istagi bor. Ushbu davrning tugashi 3 yillik inqiroz bilan belgilanadi, bunda bolaning mustaqilligining kuchayishi va uning harakatlarining maqsadga muvofiqligi o'zini namoyon qiladi. Ekstrasituatsion - kognitiv aloqa shakli. Oddiy rivojlanish jarayonida kognitiv aloqa taxminan to'rt-besh yil davomida rivojlanadi. Bolada bunday muloqotning paydo bo'lishining aniq dalili uning kattalarga qaratilgan savollaridir. Bu savollar asosan jonli va jonsiz tabiat qoliplarini oydinlashtirishga qaratilgan. Bu yoshdagi bolalar hamma narsaga qiziqishadi: nima uchun sincaplar odamlardan qochib ketishadi, nega baliqlar cho'kmaydi va qushlar osmondan tushmaydi, qanday qog'ozdan yasalgan va hokazo. Bu savollarning barchasiga faqat kattalar javob berishi mumkin. Voyaga etgan kishi maktabgacha yoshdagi bolalar uchun atrofda sodir bo'layotgan voqealar, ob'ektlar va hodisalar haqida yangi bilimlarning asosiy manbaiga aylanadi. Qizig'i shundaki, bu yoshdagi bolalar kattalarning har qanday javoblaridan mamnun. Ular o'zlarini qiziqtirgan savollarga ilmiy asos berishlari shart emas va buni qilish mumkin emas, chunki bolalar hamma narsani tushunmaydilar. Ularni qiziqtirgan hodisani ular allaqachon bilgan va tushunadigan narsalar bilan bog'lash kifoya. Masalan: kapalaklar qor ostida qishlaydi, u yerda issiqroq; sincaplar ovchilardan qo'rqishadi; qog'oz yog'ochdan yasalgan va hokazo. Bunday o'ta yuzaki javoblar bolalarni to'liq qondiradi va ular hali ham ibtidoiy bo'lsa-da, dunyoning o'zlarining rasmini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, bolalarning dunyo haqidagi g'oyalari inson xotirasida uzoq vaqt saqlanib qoladi. Shuning uchun, kattalarning javoblari haqiqatni buzmasligi va bolaning ongiga barcha tushuntiruvchi sehrli kuchlarga yo'l qo'ymasligi kerak. Garchi oddiy va tushunarli bo'lsa-da, bu javoblar ishlarning haqiqiy holatini aks ettirishi kerak. Asosiysi, kattalar bolalarning qiziqishlari e'tibordan chetda qolmasligi uchun ularning savollariga javob beradi. Gap shundaki, maktabgacha yoshda yangi ehtiyoj paydo bo'ladi - kattalarning hurmatiga bo'lgan ehtiyoj. Bolaga endi kattalar bilan oddiy e'tibor va hamkorlik etarli emas. Uning savollariga, qiziqishlariga va harakatlariga jiddiy, hurmatli munosabatda bo'lish kerak. Hurmatga bo'lgan ehtiyoj, kattalar tomonidan tan olinishi bolani muloqot qilishga undaydigan asosiy ehtiyojga aylanadi. Bolalarning xulq-atvorida, bu kattalar o'z harakatlarini salbiy baholaganda, ta'na qilganda va tez-tez izoh berganda, ular xafa bo'la boshlaganlarida ifodalanadi. Agar uch yoki to'rt yoshgacha bo'lgan bolalar, qoida tariqasida, kattalarning sharhlariga javob bermasalar, kattaroq yoshda ular allaqachon baholashni kutishmoqda. Ular uchun kattalar nafaqat e'tibor berishlari, balki ularning harakatlarini maqtashlari va savollariga javob berishlari muhimdir. Agar bola tez-tez tanbeh berilsa, doimo o'zining qobiliyatsizligini yoki biror narsa qila olmasligini ta'kidlasa, u bu biznesga qiziqishni yo'qotadi va u undan qochishga harakat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolaga biror narsani o'rgatishning eng yaxshi usuli, unga qandaydir faoliyat turiga qiziqish uyg'otish, uning muvaffaqiyatini rag'batlantirish, uning harakatlarini maqtashdir. Masalan, besh yoshli bola umuman chiza olmasa nima bo'ladi? Albatta, siz bolaning qobiliyatini xolisona baholashingiz, unga doimiy ravishda izoh berishingiz, uning yomon chizilgan rasmlarini boshqa bolalarning yaxshi rasmlari bilan taqqoslashingiz va uni chizishni o'rganishga undashingiz mumkin. Ammo bundan u rasm chizishga bo'lgan qiziqishini yo'qotadi, u o'qituvchining doimiy sharhlari va shikoyatlariga sabab bo'ladigan darsni rad etadi. Va, albatta, shu tarzda, u nafaqat yaxshiroq chizishni o'rganmaydi, balki u bu mashg'ulotdan qochadi va uni yoqtirmaydi. Yoki aksincha, bolaning eng ahamiyatsiz muvaffaqiyatlarini maqtash orqali uning qobiliyatiga ishonchini shakllantirish va saqlab qolish mumkin. Chizma mukammallikdan uzoq bo'lsa ham, unga salbiy baho berishdan ko'ra, uning minimal (mavjud bo'lmasa ham) afzalliklarini ta'kidlash, bolaning chizish qobiliyatini ko'rsatish yaxshiroqdir. Kattalarning daldasi bolada nafaqat o'ziga ishonchni uyg'otadi, balki u maqtovg'a sazovor bo'lgan faoliyatni muhim va sevimli qiladi. Bola kattalarning ijobiy munosabati va hurmatini saqlab qolish va mustahkamlashga intilib, yaxshiroq va ko'proq chizishga harakat qiladi. Va bu, albatta, kattalarning so'zlaridan qo'rqish va o'z qobiliyatsizligi haqidagi ongdan ko'ra ko'proq foyda keltiradi. Shunday qilib, bolaning kattalar bilan kognitiv aloqasi uchun quyidagilar xarakterlidir: ma'lum bir

Hozirgi taraqqiyot bosqichida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil qilishning istiqbollari: muammo va yechimlar. Xalqaro miqyosidagi ilmiy amaliy-anjuman. 2022 yil 28-29 aprel

vaziyatda bo'lmagan narsalar haqida kattalar bilan gaplashish imkonini beruvchi nutqni yaxshi bilish; muloqotning kognitiv motivlari, bolalarning qiziquvchanligi, bolalar savollarida namoyon bo'ladigan dunyoni tushuntirish istagi; kattalarni hurmat qilish zarurati, bu tarbiyachining so'zlariga va salbiy baholariga norozilik bilan ifodalanadi. Ekstrasituatsion - shaxsiy aloqa shakli. Vaqt o'tishi bilan maktabgacha yoshdagi bolalarning e'tiborini atrofdagi odamlar orasida sodir bo'layotgan voqealar tobora ortib bormoqda. Insoniy munosabatlar, xulq-atvor normalari, shaxslarning fazilatlarini bolani hayvonlarning hayoti yoki tabiat hodisalaridan ham ko'proq qiziqтира boshlaydi. Nima mumkin va nima mumkin emas, kim mehribon va kim ochko'z, nima yaxshi va nima yomon - bu va boshqa shunga o'xshash savollar allaqachon katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarni tashvishga solmoqda. Va ularga javoblar, yana, faqat kattalar tomonidan berilishi mumkin. Albatta, ota-onalar o'z farzandlariga doimo o'zini qanday tutish kerakligini, nima mumkin va nima mumkin emasligini aytishdan oldin ham, lekin kichik bolalar faqat kattalarning talablariga bo'ysunishgan (yoki bo'ysunmagan). Endi olti-etti yoshda o'zini tutish qoidalari, insoniy munosabatlar, fazilatlar, harakatlar bolalarning o'zlari uchun qiziqish uyg'otadi. Ular uchun kattalar talablarini tushunish, o'z haqlarida o'zini namoyon qilish muhimdir. Shu sababli, katta maktabgacha yoshdagi bolalar kattalar bilan kognitiv mavzularda emas, balki odamlarning hayoti bilan bog'liq shaxsiy mavzularda suhbatlashishni afzal ko'radilar. Shunday qilib, maktabgacha yoshdagi muloqotning eng murakkab va eng yuqori nosituatsion-shaxsiy shakli paydo bo'ladi.

Voyaga etgan odam hali ham bolalar uchun yangi bilim manbai bo'lib, bolalar hali ham uning hurmati va e'tirofiga muhtoj. Ammo bolaning ma'lum fazilatlarini va harakatlarini (o'zining ham, boshqa bolalari ham) baholash juda muhim bo'lib qoladi va uning muayyan hodisalarga munosabati kattalarning munosabati bilan mos kelishi muhimdir. Qarashlar va baholashlarning umumiyligi bola uchun ularning to'g'riligining ko'rsatkichidir. Kattaroq maktabgacha yoshdagi bolaning yaxshi bo'lishi, hamma narsani to'g'ri bajarishi juda muhimdir: o'zini to'g'ri tutish, tengdoshlarining xatti-harakatlari va fazilatlarini to'g'ri baholash, kattalar va tengdoshlar bilan munosabatlarini to'g'ri qurish. Bu intilish, albatta, ota-onalar tomonidan qo'llab-quvvatlanishi kerak. Buning uchun siz bolalar bilan ularning harakatlari va bir-birlari bilan munosabatlari haqida tez-tez gaplashishingiz, ularning harakatlarini baholashingiz kerak. Katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalar hali ham kattalarning rag'batlantirishi va roziligiga muhtoj. Ammo ular endi o'zlarining o'ziga xos qobiliyatlarini baholash haqida emas, balki ularning axloqiy fazilatlarini va umuman shaxsiyatini baholash haqida o'ylashadi. Agar bola kattalar unga yaxshi munosabatda bo'lishiga va uning shaxsiyatini hurmat qilishiga ishonch hosil qilsa, u o'zining shaxsiy harakatlari yoki ko'nikmalariga oid so'zlariga xotirjam, ishbilarmonlik bilan munosabatda bo'lishi mumkin. Endi uning rasmiga salbiy baho berish bolani unchalik xafa qilmaydi. Asosiysi, u odatda yaxshi, shuning uchun kattalar o'z baholarini tushunadi va baham ko'radi. Voyaga etgan odamni o'zaro tushunish zarurati shaxsiy muloqot shaklining o'ziga xos xususiyati hisoblanadi. Ammo agar kattalar bolaga tez-tez ochko'z, dangasa, qo'rqqoq va hokazo deb aytsa, bu bolani juda xafa qilishi va xafa qilishi mumkin va hech qanday holatda salbiy xarakter xususiyatlarini tuzatishga olib kelmaydi. Bu erda yana yaxshi bo'lish istagini saqlab qolish uchun, bolaning kamchiliklarini qoralashdan ko'ra, uning to'g'ri harakatlari va ijobiy fazilatlarini rag'batlantirish ancha foydali bo'ladi. Kattaroq maktabgacha yoshda, vaziyatdan tashqari-shaxsiy aloqa mustaqil ravishda mavjud bo'lib, boshqa faoliyatga kiritilmagan "sof muloqot" dir. Boshqa odam bolani o'ziga jalb qilganda, bu shaxsiy motivlar bilan turtki bo'ladi. Bularning barchasi muloqotning ushbu shaklini chaqaloqlarda kuzatiladigan ibtidoiy shaxsiy (lekin vaziyatli) muloqotga yaqinlashtiradi. Biroq, kattalarning shaxsiyati maktabgacha tarbiyachi tomonidan chaqaloqqa qaraganda butunlay boshqacha tarzda qabul qilinadi. Katta sherik endi bola uchun mavhum e'tibor va xayrixohlik manbai emas, balki ma'lum fazilatlarga (oilaviy holat, yosh, kasb va boshqalar) ega bo'lgan aniq shaxsdir. Bu fazilatlarining barchasi bola uchun juda muhimdir. Qolaversa, voyaga yetgan kishi "nima yaxshi, nima yomon"ni biladigan malakali sudya va namunadir. Shunday qilib, maktabgacha yoshning oxiriga kelib rivojlanadigan ekstrasituatsion-shaxsiy aloqa uchun quyidagilar xarakterlidir: o'zaro tushunish va empatiyaga bo'lgan ehtiyoj; shaxsiy motivlar; nutqiy aloqa vositalari. Bola shaxsini rivojlantirish uchun ekstrasituatsion-shaxsiy muloqot muhim ahamiyatga ega. Bu ma'no quyidagicha. Birinchidan, bola xulq-atvor normalari va qoidalari ongli ravishda o'rganadi va o'z harakatlarida va harakatlarida ularga ongli ravishda amal qila boshlaydi. Ikkinchidan, shaxsiy muloqot orqali bolalar o'zlarini tashqi tomondan ko'rishni o'rganadilar, bu ularning xatti-harakatlarini ongli ravishda nazorat qilishning zaruriy shartidir. Uchinchidan, shaxsiy muloqotda bolalar turli kattalar: tarbiyachi, shifokor, o'qituvchi va boshqalarning rollarini farqlashni o'rganadilar va shunga muvofiq ular bilan muloqot qilishda o'z munosabatlarini turli yo'llar bilan quradilar. Kattalar bilan muloqotda maktabgacha yoshdagi bolaning shaxsiyatini rivojlantirish Insonning shaxsiyati haqida gapirganda, biz doimo uning etakchi hayotiy motivlarini,

Hozirgi taraqqiyot bosqichida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil qilishning istiqbollari: muammo va yechimlar. Xalqaro miqyosidagi ilmiy amaliy-anjuman. 2022 yil 28-29 aprel

boshqalarni bo'ysundirishini tushunamiz. Har bir insonda har doim eng muhim narsa bor, buning uchun siz hamma narsani qurbon qilishingiz mumkin. Va inson o'zi uchun nima muhimligini qanchalik aniq anglasa, u qanchalik qat'iy harakat qilsa, uning xatti-harakati ixtiyoriy bo'ladi. Biz insonning irodaviy fazilatlarini haqida gapiramiz, agar odam nafaqat nimani xohlashini biladi, balki o'jarlik va qat'iyat bilan o'z maqsadiga erishadi, uning xatti-harakati tartibsiz emas, balki biror narsaga qaratilgan. Agar bunday yo'nalish bo'lmasa, individual impulslar qo'shni bo'lsa va oddiy o'zaro ta'sirga kirsa, insonning xatti-harakati o'zi tomonidan emas, balki tashqi sharoitlar bilan belgilanadi. Bunday holda, bizda shaxsiyatning parchalanishi, sof vaziyatli xatti-harakatlarga qaytish tasviri bor, bu ikki yoki uch yoshli bola uchun odatiy holdir, lekin katta yoshdagi tashvishlarni keltirib chiqarishi kerak. Shuning uchun bolaning rivojlanishida tashqi sharoitlarga bog'liq bo'lgan vaziyatli xatti-harakatlardan shaxsning o'zi tomonidan belgilanadigan ixtiyoriy xatti-harakatlarga o'tish davri juda muhimdir. Bu davr maktabgacha bolalik davriga to'g'ri keladi (uch yoshdan etti yoshgacha). Shunday qilib, agar harakat va harakat natijasi o'rtasidagi bog'liqlik bolaga tushunarli bo'lsa va uning hayotiy tajribasiga asoslangan bo'lsa, u harakat boshlanishidan oldin ham, kelajakdagi mahsulotining ma'nosini tasavvur qiladi va uning jarayoniga hissiy jihatdan moslashadi. ishlab chiqarish. Bu bog'liqlik o'rnatilmagan hollarda, harakat bola uchun ma'nosiz bo'lib, u o'z xohish-istaklarini tushunish (ro'yobga chiqarish) va vaziyatli vaziyatlarga qaramay, ularni saqlashga yordam berish uchun uni yomon qiladi yoki undan butunlay qochadi. Ammo bolaning o'zi ishni bajarishi kerak. Sizning bosimingiz yoki bosimingiz ostida emas, balki o'z xohishingiz va qaroringiz bilan. Faqatgina bunday yordam uning shaxsiy fazilatlarini shakllantirishga yordam beradi. Oilada muloqotning xususiyatlari. "Yolg'izlik eng og'ir jazodir", - degan edi 19-asrning mashhur yozuvchisi. F. M. Dostoevskiy. Hech qachon yordamga muhtoj bo'lgan, tushunishni va eshitishni istagan har bir kishi bu aforizmga rozi bo'ladi, ammo hozir biz kattalar haqida emas, balki sevgi va e'tibor etishmasligidan aziyat chekayotgan bolalar haqida gapiramiz.

Bolaning ota-onalari bilan muloqot qilishni xohlashi uchun ota-onalar va bolalar o'rtasidagi muloqotning asosi retsept shaklida yozilishi mumkin bo'lgan oltita tamoyil ekanligini unutmaslik kerak. Ushbu retsept oilada bolalarni tarbiyalashning asosiy qonuniga aylanishi mumkin: qabul qiling, unga e'tirof qo'shing, ma'lum miqdorda ota-ona mehrini va mavjudligini qo'shing, o'z mas'uliyatingizni qo'shing, mehribon otalik va onalik obro'siga ega. Eng muhim tamoyil - bu bolani qabul qilish printsipi. Bu ota-ona mehrining namoyon bo'lishi, bola nima bo'lishidan qat'iy nazar uni sevishini tushunganida. Farzandni chinakam qabul qilish - uning oila mavjudligidagi ahamiyatini e'tirof etishning zamirida ahamiyat yotadi. Bola va uning ota-onasi o'rtasidagi yaxshi munosabatlar uning ota-onasi tomonidan tan olinishidir. Bu bolaning o'zini o'zi qadrlashi va o'ziga bo'lgan ishonchini, qobiliyatini saqlab qolishdir. Ota-onalar tomonidan bu bolaning umidlarini oqlashiga cheksiz ishonchdir.

Tan olish bolada o'zini o'zi qadrlash va uning oilasida zarurat hissini shakllantiradi. E'tirof - bu uydagi devorlarga bolaning chizgan rasmlari va she'rlari, uning hunarmandchiligi uchun eng ko'zga ko'ringan joy, bayram gazetalari va tabriklari, maqtov yorliqlari va tashakkurnomalari. Ota-onalarning o'z farzandlarining qiziqishlari va qobiliyatlarini tan olish qobiliyatining etishmasligi juda istalmagan oqibatlariga olib kelishi mumkin. Farzand uchun muhim tuyg'u - ota-ona mehridir. Shunday bolalar borki, ota-onasi bor, lekin sevgi nimaligini bilmaydi. Bolaga, yoshidan qat'i nazar, sevgi va mehr kerak. Bolalarni kuniga kamida 4-5 marta quchoqlash va o'pish kerak. Ba'zida ota-onalar o'smir bola uni ichkariga kiritmasligidan, ota-onaning quchoqlashidan qochishidan shikoyat qiladilar. Bunday vaziyatda sababni faqat bolada izlab bo'lmaydi. Ehtimol, yoshligida bola kamdan-kam hollarda ota-onasidan o'ziga bo'lgan sevgi va mehr-muhabbatning namoyon bo'lishini his qilgan va u ota-onaning e'tiboriga muhtoj emas edi. Siz mehr va muhabbatni bolalikda ekasiz, uni o'smirlik chog'ida asrab-avaylab, asrab-avaylaysiz - keksalikda esa uni to'liq o'rib olasiz: u sizga g'amxo'rlik va e'tibor, allaqachon voyaga yetgan bolalarning sabri va bag'rikengligi bilan qaytadi. Agar bola jismonan va ruhan ota-ona mehrini, mehrini his qilsa, ota-onasining talablarini dushmanlik bilan qabul qilmaydi. Bolalar va ota-onalar o'rtasidagi muloqotda juda muhim printsip - bu kirish imkoniyati printsipi. Mavjud bo'lish - bolangiz bilan muloqot qilish uchun har qanday vaqtda barcha ishlaringizni, ishingizni bir chetga surib qo'yish uchun o'zingizda kuch topishdir. Siz uni ishdan bo'shata olmaysiz, uni ishga qabul qilish uchun yoza olmaysiz, uni "keyinroq" ga o'tkaza olmaysiz. Agar kattalar bugun bola bilan muloqot qilishga ulgurmasa, ertaga kattalar ota-onasi bilan muloqot qilishga ulgurmaydi. Biroq, ota-onalar esda tutishlari kerakki, bola bilan vaqt o'tkazish, unga axloqni cheksiz o'qish yoki u bilan uy vazifasini bajarish degani emas. Bolaga qulay bo'lish - bu savolni o'z vaqtida o'qish, unga javob berish, bolaga o'z boshidan kechirganlarini ishonib topshirish va uning azob-uqubatlaridan omon qolishga yordam berish, ularni o'z vaqtida gapirish va muhokama qilishdir. Bola haqiqatni orqa ko'chada, yomon kompaniyada qidira boshlaganida, bu holatning sabablaridan biri ota-onaning bolaga befarqligi, befarqligidir.

Hozirgi taraqqiyot bosqichida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil qilishning istiqbollari: muammo va yechimlar. Xalqaro miqyosidagi ilmiy amaliy-anjuman. 2022 yil 28-29 aprel

Bolada mas'uliyat va o'z-o'zini tarbiyalash ota-onalar tomonidan oilada ana shu fazilatlarining namoyon bo'lishiga bog'liq. Har kuni ota-onalar o'z farzandlariga ularga nisbatan mas'uliyatni namoyon etishlari kerak. Mas'uliyatli ota-onalarning donoligi shundaki, ular doimo farzandlariga bergan va'dalarini bajaradilar va agar biron sababga ko'ra bu sodir bo'lmasa, ular o'zlarining va'dalarini bajara olmasliklarini tan olish uchun jasorat topadilar va o'z xatolarini tuzatishga harakat qiladilar. Bolada mas'uliyat va o'z-o'zini tarbiyalashning asosiy shartlaridan biri shundaki, u har kuni bajarishi kerak bo'lgan muayyan vazifalarga ega. Agar o'g'il yoki qizning mas'uliyati uyni tozalash yoki axlatni olib tashlash bo'lsa, ular uchun buni boshqa hech kim qilmasligi kerak. Albatta, har xil vaziyatlar bo'ladi, lekin agar bolaning sog'lig'i yaxshi bo'lsa va shunchaki hech narsa qilishni xohlamasa, u jazolanishi kerak va shu bilan birga jazo unga nisbatan ongli bo'lishi kerak. Bolalarning barcha harakatlari uchun javobgarlikni o'z zimmangizga olish noto'g'ri bo'ladi, chunki. ota-onalarning bunday xatti-harakati bolani uning harakatlarini tushunishga o'rgatmaydi. Ota-onalarning o'z farzandlarida mas'uliyatni oshirishdagi asosiy qobiliyatlaridan biri bu qat'iyatlilik va bolaga "yo'q" deyish qobiliyatidir. Agar ota-onadan biri ruxsat bersa, ikkinchisi taqiqlasa, ta'limda bundan yomoni yo'q. Ota-onalardan biri bolasi bilan birga uning g'azabidan qo'rqib, boshqa ota-onadan nimanidir yashirsa, bundan ham yomoni. Bolani o'zining nomaqbul ishlariga jalb qilish, noto'g'ri xatti-harakatlarini yashirish, biz ruxsat berishga hissa qo'shamiz, biz ota-ona hokimiyatining qoldiqlarini yo'qotamiz. Ota-ona hokimiyati muvaffaqiyatli tarbiyaning muhim tarkibiy qismidir. O'z farzandlarining ko'z o'ngida hokimiyatga ega bo'lish ota va onaning mashaqqatli mehnatidir. Ota-onalarning qarindoshlari va do'stlari, ularning atrofidagi odamlar, ishdagi hamkasblari haqidagi fikri, ota-onalarning oila davrasidagi va undan tashqaridagi xatti-harakatlari, ota-onalarning xatti-harakatlari, ularning mehnatga va kundalik hayotda begonalarga munosabati, ota-onalarning munosabati. bir-biri - bularning barchasi ota-ona hokimiyatining tarkibiy qismlari. Ota-onalarning vakolati ovozini ko'tarish, kamarni ko'tarish, quloq pardasi turolmasligi uchun baqirish emas, balki xotirjamlik bilan, keraksiz tantrumlarsiz vaziyatni tahlil qilish va bolaga tushunishi uchun talablar qo'yishdir: bu haqda u bir marta va umuman ayting. Dunyo o'zgarimoqda, 21-asrning bolalari boshqa axborot imkoniyatlariga ega, ular ota-onalari qanday qilishni bilmaydigan ko'p narsalarni bilishadi. Farzandlarining ko'z o'ngida hokimiyatni saqlab qolishni xohlaydigan ota-onalar ham ulardan o'rganishlari kerak. Bola uchun qanday musiqa qiziqarli, u qanday kitoblarni o'qiydi, u qanday nutqdan foydalanadi va ular nimani anglatadi - bu va boshqa ko'p narsalar o'z farzandi uchun obro'li shaxs deb da'vo qiladigan ota-onalarni qiziqtirishi kerak. Farzand tarbiyasi ota-onaning uzoq muddatli missiyasi, fidokorona mehnatidir. Muvaffaqiyatli ota-ona uchun qoidalar:

1. Ota-onalar farzandining bolalik va o'smirlik chog'larida qancha ko'p vaqt o'tkazsa, keksa ota-onalar katta yoshdagi bolalarni otasining uyida ko'rish ehtimoli shunchalik yuqori bo'ladi.
2. Ota-onalar bolaligida bolaga nisbatan sabr-toqat va bag'rikenglik ko'rsatishni qanchalik tez o'rgansa, keksa ota-onalar katta yoshdagi bolalarning o'zlariga nisbatan sabr-toqat va bag'rikenglik namoyon bo'lishini his qilishlari mumkin.
3. Bolalikning qo'polligi va qo'polligi deyarli har doim noqulay va xafa bo'lgan keksalikda, juda qayg'uli va juda g'amgin holda qaytadi.
4. Ota-onalar o'z farzandlarini oilaviy hayotiy muhim masalalar, axloqiy muammolarni muhokama qilishga qanchalik ko'p jalb qilsalar, keksa ota-onalarning voyaga yetgan farzandlari hayotidagi muammolarga duch kelishi shunchalik yuqori bo'ladi.
5. Farzandni tarbiyalayotgan ota-onalar o'zlariga nafaqat qanday bolani tarbiyalamoqchi, balki keksalikni qanday tasavvur qilishlari haqida ham savol berishi kerak.

Xulosa. Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, muloqot bola rivojlanishining asosiy sharti, bolalarning kattalar bilan munosabatlarining rivojlanishini belgilaydigan eng muhim nuqtalardan biridir. Eng muhimi, bola allaqachon zarur bo'lgan muloqot mazmunidan qoniqadi. Bolaning boshqalarni tushunishi, kattalar bilan muloqot qilishi uchun ular bolaga insoniy munosabatda bo'lishlari, bolani boshqa odamlar bilan faol aloqada bo'lishga o'rgatishlari va bolaga hurmat va muhabbat bilan munosabatda bo'lishlari kerak. Biroq, kattalar bolalarga maqsadli va faol ta'sir ko'rsatishning o'ziga xos vositalaridan biri sifatida muloqotga har doim ham zarur e'tibor bermaydilar. Ammo bu ta'sir taklif va tushuntirish, taqlid va ishontirish, ko'niktirish va mashq qilish, talab va nazorat qilish, rag'batlantirish va jazolash orqali amalga oshirilishi kerak. Va agar bu usullardan foydalanish istalgan samarani bermasa, bu ko'pincha kattalar tomonidan bolalar bilan muloqotda va munosabatlarda yo'l qo'yiladigan kamchiliklar va xatolar bilan bog'liq bo'lib, bu ko'pincha bolalarda norozilik va oiladagi oqsoqollardan begonalashishni keltirib chiqaradi. Erta yoshda rivojlanishning ijtimoiy holati va bolaning etakchi faoliyati o'zgaradi. Kattalar bilan situatsion-ishbilarmonlik aloqasi bolaning sub'ekt faoliyatini tashkil etish shakli va vositasiga aylanadi. A. S. Makarenko ota-onasiga murojaat qilib, shunday dedi: "Bolani faqat u bilan

Hozirgi taraqqiyot bosqichida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil qilishning istiqbollari: muammo va yechimlar. Xalqaro miqiyosidagi ilmiy amaliy-anjuman. 2022 yil 28-29 aprel

gaplashganda yoki unga o'rgatganingizda yoki unga buyruq berganingizda tarbiya qilaman deb o'ylamang. Siz uni hayotingizning har bir daqiqasida, hatto uyda bo'lmaganingizda ham tarbiyalaysiz. Siz qanday kiyinasiz, boshqa odamlar bilan va boshqa odamlar haqida qanday gaplashasiz, o'zingizni qanday baxtli yoki qayg'uli his qilasiz, do'stlaringiz yoki dushmanlaringiz bilan qanday munosabatda bo'lishingiz - bularning barchasi bola uchun juda muhimdir.

Adabiyotlar

1. Бердиева, Ханифа Мейлиевна Изучение научных основ механизации и автоматизации управления сельским хозяйством в курсе физики средней школы (на материале сельских школ Узбекистана). <https://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-02/dissertaciya-izuchenie-nauchnyh-osnov-mehanizatsii-i-avtomatizatsii-upravleniya-selskim-hozyaystvom-v-kurse-fiziki-sredney-shkoly-na-m>
2. Бердиева Х.М., Шаманов М.Х., Абдурахмонова Р.Х., Гулбоева Б.Н. Технология и методика обучения учащихся общеобразовательных школ // Студенческий вестник: электрон. научн. журн. 2018. № 29(49). URL: <https://internauka.org/journal/stud/herald/49> (дата обращения: 10.03.2022).
3. Бердиева Х.М. Развитие профессиональных коммуникативных навыков педагогов в сфере образования. <https://s.siteapi.org/d955411c180ee78/docs/khhp4bee6u8g8goowcsg0gcg8os0kw>
4. Berdiyeva Muhabbat Meyliyevna Pedagogical support and development of the intellectual opportunities of children in preschool education <http://www.idpublications.org/wp-content/uploads/2019/12/abstract-pedagogical-support-and-development-of-the-intellectual-opportunities-of-children.pdf>
5. Meyliyevna Berdiyeva Muhabbat. The quality of preschool education at the present stage. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. Year : 2021, Volume : 11, Issue : 10. [10.5958/2249-7137.2021.02402.2](https://www.indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:aca&volume=11&issue=10&article=351#aff001)
<https://www.indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:aca&volume=11&issue=10&article=351#aff001>
6. Meyliyevna Berdiyeva Muhabbat Tasks for preschool educators. [10.5958/2249-877X.2021.00078.3.](https://www.indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:sajmmr&volume=11&issue=10&article=023)
<https://www.indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:sajmmr&volume=11&issue=10&article=023>
7. Berdiyeva M.M. Formation of intellectual culture of a preschooler. <https://scientific-conference.com/images/PDF/2019/55/International-scientific-review-LIV-ISBN.pdf>
8. Бердиева Ханифа Мейлиевна. Мактаб ўқувчиларини касб-хунарга ўргатиш йўллари. <https://sciencecentrum.pl/wp-content/uploads/2020/05/POLISH%20SCIENCE%20JOURNAL%20%E2%84%9626%20282%29%20%28web%29%20%283%29.pdf>
9. Бердиева Ханифа Мейлиевна. Таълим тизимини модернизациялашдаги муаммолар ва уларни бартараф этиш усуллари. <https://sciencecentrum.pl/wp-content/uploads/2020/05/POLISH%20SCIENCE%20JOURNAL%20%E2%84%9626%20282%29%20%28web%29%20%283%29.pdf>
10. Бердиева Мухаббат Мейлиевна. Педагогик кўллаб-қувватлаш асосида илк ёшдаги болаларни интеллектуал ривожлантириш. “Профессионал таълим тизимида ислохотлар: малака ошириш таълим турида инновацион ғоялар” мавзусидаги Халқаро илмий-амалий конференция. <https://staff.tiame.uz/storage/users/546/articles/iMJfaUDoPQYZqSxUhG7olj9aZ9XSLff9CSErkMxL.pdf>
11. Usmanova Saodat Erkinovna. (2021). Formation of spiritual and moral qualities of preschoolers on the basis of public education. Middle European Scientific Bulletin, 11. <https://doi.org/10.47494/mesb.2021.11.421>
12. Усманова Саодат Эркиновна Возможности Использования Мультимедийных Компьютерных Программ В Развитии Детей Дошкольного Возраста. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46438589>
13. Jumayeva malika aliyevna, & buriyev jamshid jumanazarovich. (2021). The role of activity in the upbringing and development of the child . International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences, 1(2), 126–129. Retrieved from <https://ijpsss.iscience.uz/index.php/ijpsss/article/view/40>
14. Jumayeva Malika Aliyevna. (2021). Independent musical activity in preschool organizations. Journal of Ethics and Diversity in International Communication, 1(1), 9–10. Retrieved from <https://openaccessjournals.eu/index.php/jedic/article/view/16>

Hozirgi taraqqiyot bosqichida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil qilishning istiqbollari: muammo va yechimlar. Xalqaro miqyosidagi ilmiy amaliy-anjuman. 2022 yil 28-29 aprel

15. Aliyevna, J. M. (2021). The Social Activity of the Educator with the Family. *European Journal of Life Safety and Stability* (2660-9630), 12, 401-403. Retrieved from <http://ejlss.indexedresearch.org/index.php/ejlss/article/view/338>

16. Lola Utasheva Shoturaevna. (2021). Social and pedagogical activities in preschool educational institutions. *JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 6(11), 412-415. Retrieved from <https://repo.journalnx.com/index.php/nx/article/view/193>

17. Shoturayevna, U. L. (2021). Development of Creative Competence of Educators in Preschool Educational Institutions. *European Journal of Life Safety and Stability* (2660-9630), 12, 395-397. Retrieved from <http://ejlss.indexedresearch.org/index.php/ejlss/article/view/336>

18. Radjabova G.M. The educational value of oral folk art for preschoolers // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.

19. Berdieva M.M. Increasing the research activity of a pupil of a preschool organization // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.

20. Berdieva Kh.M. Functions of the organization of advanced training of teachers in the field of education // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.

21. Utasheva L.Sh. Introducing preschoolers to the world of fiction // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С. {см. сборник}.

22. Usmonova S.E. Plot construction as a means of developing the creative abilities of children // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.

23. Muhammadiyeva F.T. Technology familiarization of preschoolers with various materials through cognitive research activities // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.

24. Mamatuminova M.G. Features of the use of animation in the development of creative abilities of preschoolers // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.